

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ**

АЛ-ДАЛАІЕН РАШАД ХАЛІФ ХАММАД

УДК 382.33:331.101.262:330.341.1:330.332

**ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ
РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Полтава – 2017

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.
Роботу виконано в Полтавській державній аграрній академії
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН України
Макаренко Петро Миколайович
Полтавська державна аграрна академія,
завідувач кафедри економіки
підприємства

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, доцент
Терещенко Світлана Іванівна
Сумський національний аграрний
університет,
завідувач кафедри економіки

кандидат економічних наук
Руденко Сергій Валентинович
Харківський національний технічний
університет сільського господарства
імені Петра Василенка, старший
викладач кафедри обліку і аудиту

Захист відбудеться «01» грудня 2017 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 44.887.01 у Полтавській державній аграрній академії за адресою: 36003, м. Полтава, вул. Сковороди 1/3, корп. 4, конференц зал, к. 417.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Полтавської державної аграрної академії за адресою: 36003, м. Полтава, вул. Сковороди 1/3, корпус 2, 2-й поверх.

Автореферат розісланий «31» жовтня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.І. Аранчій

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Економічні та виробничі здобутки сільськогосподарських підприємств майже в повній мірі залежать від використання задіяного потенціалу внутрішніх і зовнішніх ресурсів. З огляду на обмеженість окремих ресурсів в сільському господарстві виникає необхідність їх раціонального і ефективного використання, що підвищує ефективність виробництва, визначає провідну роль динамічного розвитку підприємств на підґрунті зростання прибутку. Максимізація останнього потребує скорочення витрат підприємства до мінімуму, а це можливо за умов збереження і зменшення невиробничих втрат ресурсів та поліпшення їх якості, впровадження у виробництво досягнень науки і техніки, здійснення нагромадження для відтворення виробничого потенціалу. Таким чином, розробка теоретичних і практичних засад підвищення економічної ефективності використання ресурсного потенціалу та його елементів – землі, праці та засобів виробництва сільськогосподарських підприємств є надзвичайно актуальним завданням вітчизняної економічної науки, що має створювати економічне підґрунтя для зростання якості життя та добробуту селян.

Наукова проблематика економічної ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств в різних його аспектах розглядалась у наукових публікаціях багатьох вітчизняних і закордонних дослідників. Зокрема в працях: В.Г. Андрійчука, Б. Андрушківа, А.Г. Бабенка, О.В. Березіна, В.В. Бугайчука, Г.А. Бутенко, О.М. Вишневської, Т.Г. Вяткіної, М.П. Горбунова, О.В. Довгань, С.П. Дунди, О.Ю. Єрмакова, М.І. Кареби, В.В. Кужель, І.І. Лукінова, П.М. Макаренка, Л.Ц. Масловської, М.С. Маршалок, Л.Ю. Мельника, І.П. Миколайчука, Б.Й. Пасхавера, Г.М. Підлісецького, В.Я. Плаксієнка, В.В. Россохи, С.В. Руденка, П.Т. Саблука, Ю.В. Сороки, С.І. Терещенко, О.С. Федоніна, І.В. Хлібної, В.С. Шебаніна і багатьох інших.

Разом з тим, для ефективного використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств подальшого вивчення потребує: створення організаційно-економічного підґрунтя використання земельних ресурсів та підтримки родючості ґрунтів; формування кваліфікованого кадрового персоналу, підвищення мотивації та матеріальної зацікавленості працівників сільськогосподарських підприємств, здійснення трансферу інновацій у виробництво, їх фінансування.

Зазначені аспекти формування, розвитку і ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств визначили мету і завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження здійснювались в очній аспірантурі Полтавської державної аграрної академії відповідно до теми «Розробити наукові напрямки організаційного, економічного, фінансового і соціального розвитку, управління та регулювання в агропромисловому комплексі, на галузевому рівні та в організаційно-правових формах ринкового господарювання (номер

держреєстрації 0111V002780). В межах наукової теми, аспірантом обґрунтовувався розвиток теоретичних і методичних засад та практичних рекомендацій щодо напрямів підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є вивчення і розробка теоретичних положень та науково-практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств в умовах розвитку ринкової економіки. Відповідно до мети були поставлені та вирішувались наступні завдання:

- узагальнити теоретичні засади змісту, складових ресурсного потенціалу, його особливості та оцінки ефективності використання в сільськогосподарських підприємствах;
- визначити стан ресурсозабезпеченості виробництва сільськогосподарських підприємств;
- проаналізувати рівень використання виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств;
- надати економічну оцінку потенціалу виробничих ресурсів та ефективності їх використання в сільськогосподарських підприємствах;
- розробити напрями раціонального і ефективного використання земельних ресурсів і збереження родючості ґрунтів при здійсненні техніко-технологічних змін в землеробстві сільськогосподарських підприємств;
- обґрунтувати засади формування кадрового потенціалу мотивації і стимулювання працівників сільськогосподарських підприємств;
- окреслити заходи підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу за рахунок інноваційно-інвестиційних складових.

Об'єктом дослідження є процес ефективного використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і науково-методичних засад та практичних рекомендацій щодо обґрунтування раціонального використання та підвищення ефективності ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Методи дослідження. В процесі підготовки дисертації використано загальнонаукові і спеціальні методи досліджень, зокрема монографічний (для систематизації поглядів й узагальнення понятійного апарату), абстрактно-логічний (при уточненні концептуальних положень оцінки та ефективності використання ресурсів виробництва сільськогосподарських підприємств), системного аналізу (з метою вивчення теоретико-практичних засад ефективного використання ресурсного потенціалу, як сукупності елементів, що його утворюють); аналогій (для пізнання техніко-технологічних змін в організації землеробства на основі їх подібності); індукції (при вивченні елементів ресурсного потенціалу досліджуваних сільськогосподарських підприємств з метою узагальнення ознак множини його елементів), дедукції (для вивчення стану ресурсозабезпечення в цілому окремих сільськогосподарських підприємств); групування (для розподілу вибіркової сукупності спостережень за варіюючими ознаками фондівіддачі,

забезпеченості основних засобів оборотними активами, ціни «робочої сили», коефіцієнту використання сукупного потенціалу ресурсів), таблично-графічні – (для наочного відображення факторів використання ресурсів виробництва), функціонального (детермінованого) факторного аналізу (при визначенні показників динаміки ресурсозабезпечення, рівня й ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств); стохастичного (кореляційного) факторного аналізу (при визначенні ймовірнісного зв'язку між ресурсним потенціалом землі, робочої сили, основних засобів, оборотних активів та виходом валової продукції).

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі та нормативно-правові акти України, в сфері регулювання ефективного і раціонального використання ресурсів сільськогосподарських підприємств, матеріали Державної служби статистики, статистичні дані підприємств, наукові праці з питань управління та використання ресурсного потенціалу, результати власних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів дисертації полягає в поглибленні теоретичних положень і вдосконаленні методичних засад щодо ефективного використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. До числа найбільш вагомих результатів, які характеризуються науковою новизною належать:

удосконалено:

- зміст поняття ресурсний потенціал сільськогосподарського підприємства, що на відміну від існуючих, трактується як можливість інтегрованої, динамічної і стохастичної системи сукупних ресурсів, їх резервів (природних, речових, трудових, фінансових, інтелектуальних, інноваційних та інших) або їх частини, що мають між собою якісне і кількісне співвідношення та можуть бути підготовлені до використання чи приведені в активний стан для прямого або опосередкованого залучення в певний проміжок часу і цикл господарської діяльності з метою отримання виробничих, обслуговуючих, маркетингових, економічних і соціальних результатів. Його складовою є виробничий потенціал, який надає можливість працівникам використовуючи земельні ресурси, засоби і предмети праці підприємства виробити певний обсяг продукції і надання послуг;

- концептуальні положення формування ресурсів кадрового потенціалу, мотивації і стимулювання працівників сільськогосподарських підприємств, які на відміну від існуючих передбачають: кадровий маркетинг (підбір, розміщення, навчання, оцінку, формування цінностей і корпоративної культури); реалізацію принципів й закономірностей кадрової логістики та гармонізацію взаємозв'язків між технологічними складовими і елементами логістичного потенціалу; поетапність формування системи мотивації, її ефективності (визначення цілей, наявності необхідних ресурсів для змін, визначення термінів проведення, ступеня ризиків, можливості фокусування на конкретних цілях, розподілу обов'язків і відповідальності за створення і впровадження системи мотивації); систему оплати праці працівників сільськогосподарських підприємств в основу якої покладено шестирозрядну

тарифну сітку в перерахунку на прийняту мінімальну ставку місячної заробітної плати в Україні;

- методичні підходи до планування потреби в оборотних активах в прогнозних цінах та встановлення методом статистичних групувань і виробничих функцій нормативного співвідношення основних засобів і оборотних активів;

- методичні підходи до ефективності використання ресурсного потенціалу землі, робочої сили, основних засобів та оборотних активів, їх інтегрального ефекту з визначенням ступеню впливу виробничих ресурсів на результативний показник, а також застосування виробничої функції і коефіцієнтів еластичності для виміру ефективності сукупної віддачі.

набули подальшого розвитку:

- аналітичний конвент (значення) кількісного і якісного стану виробничих ресурсів в напрямі впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища на обсяги формування та рівень ресурсозабезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств;

- обґрунтування підвищення економічної ефективності використання потенціалу земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств та збереження родючості ґрунтів шляхом організації техніко-технологічних змін при впровадженні ресурсозберігаючої інтенсивної агротехнології, нульового обробітку землі (No-till) та органічного землеробства;

- інноваційно-інвестиційна складова підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу з позиції організації техніко-технологічного здійснення виробничих процесів землеробства сільськогосподарських підприємств та залучення коштів населення, регіонального і місцевого самоврядування підприємств, держави на засадах створення інститутів спільного інвестування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці рекомендацій щодо проведення моніторингу ресурсозабезпечення підприємств та побудови системи ефективного використання земельних і трудових ресурсів, основних засобів, оборотних активів при здійсненні техніко-технологічних змін в землеробстві, формуванні кадрового потенціалу, системи морального і матеріального стимулювання працівників, трансферу інноваційно-інвестиційної складової при здійсненні виробничих процесів в сільськогосподарських підприємствах.

Основні положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження, зокрема методичні підходи до планування потреби в оборотних коштах, нормування співвідношення основних засобів і оборотних активів; визначення ефективності використання землі, робочої сили, основних засобів і оборотних активів, їх інтегрального ефекту із використанням виробничої функції і коефіцієнтів еластичності; аналітичне визначення впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища на обсяги формування та рівень ресурсозабезпечення виробничої діяльності; методичні підходи до оцінки техніко-технологічних змін; організаційні заходи формування кадрового потенціалу, морального і матеріального стимулювання працівників прийнято до

впровадження в сільськогосподарських підприємствах Полтавської області та засвідчені відповідними документами Департаменту агропромислового розвитку Полтавської облдержадміністрації (довідка № 01 – 26/107 від 9.06.2017); ДПДГ «Степне» Полтавського району (довідка № 337 від 18.11.2016); ВСК «Злагода» Полтавського району (довідка від 16.11.2016); СТОВ «Говтва» Диканьського району (довідка № 187 від 21.10.2016); СТОВ Агрофірма «Соняшник» Глобинського району (довідка № 428 від 16.12.2016) та в навчальному процесі Полтавської державної аграрної академії (довідка 01-06/107 від 24.10.2016), при викладенні наступних дисциплін: «Економіка підприємства», «Економіка і організація інноваційної діяльності», «Інноваційний розвиток підприємства», «Потенціал і розвиток підприємства», «Управління потенціалом підприємства».

Особистий внесок автора. Дисертаційне дослідження є науковою працею, в якому автором вирішувались теоретичні, методичні і практичні питання щодо підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Опубліковані аспірантом наукові праці містять положення, висновки і пропозиції, які особисто сформульовані автором і відображають його внесок у розвиток економіки підприємства.

Апробація результатів дослідження. Результати наукових досліджень обговорювались і здобули позитивну оцінку на засіданнях кафедри економіки підприємства та апробовані на XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Найновите постиження на европейската наука – 2017». (м. Софія, Болгарія); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Сучасні проблеми формування, розвитку і використання ресурсного потенціалу АПК» – 2017 ПДАА (м. Полтава, Україна); XI Міжнародній науково-практичній конференції «Perspektywy rozwoju nauki i technologii» – 2017 (м. Пшемишель, Польща); XI Міжнародній науково-практичній конференції «Постигения на Висшето училище» – 2017 (м. Софія, Болгарія); XI Міжнародній науково-практичній конференції «Vědecký průmysl evropského kontinentu» – 2017 (м. Прага, Чехія).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковано у 11 наукових працях з яких 10 одноосібні загальним обсягом 3,26 ум. друк. арк., серед яких 5 статей у наукових фахових виданнях, 1 стаття у міжнародному виданні, 5 публікації у матеріалах міжнародних конференцій.

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Основна частина дисертації складається зі вступу, трьох розділів і висновків, загальним обсягом 191 сторінка комп'ютерного тексту і містить 39 таблиць, 7 рисунків з яких 3 рисунки на окремих сторінках. Додатків 18. Список використаних джерел налічує 177 найменувань та розміщено на 19 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, ступінь розробки наукової проблеми, визначено мету і завдання дослідження,

об'єкт, предмет та методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про їх апробацію.

У першому розділі **«Теоретичні основи формування, оцінки і ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств»** досліджено сутнісну характеристику і складові ресурсного потенціалу, розкрито особливості, фактори, умови та методичні аспекти оцінки і ефективності ресурсовикористання.

Ресурси є внутрішнім резервом економічного розвитку підприємства, що за умови їх ефективного використання дозволяють забезпечувати не тільки потреби підприємства, але і всього суспільства. Кожен ресурс має свої можливості, або потенціал, тобто ресурсний потенціал – це можливості ресурсів, які можуть бути приведеними в дію в процесі їх використання. В процесі аналізу літературних джерел визначено багатоаспектність ресурсного потенціалу. В роботі зазначено, що ресурсний потенціал сільськогосподарського підприємства визначається як можливість залучення та використання підготовлених або активізованих ресурсів чи їх частини, збалансованих за кількісним і якісним співвідношенням, у відповідний цикл господарської діяльності для отримання виробничого, обслуговуючого, маркетингового, економічного та соціального результату. Ресурсний потенціал інтегрований за об'єктивними і суб'єктивними складовими (рис.1).

Суб'єктивна складова потенціалу включає ресурси, кожен із яких реалізується через трудовий потенціал і його кадровий персонал – основний (штатний, постійний) та, як правило, кваліфікований склад працівників підприємства. Трудоресурсний потенціал – через досвід, кваліфікацію, навички, вміння впливає на рівень і ефективність використання інших ресурсів. Він є рушійною силою виробничого потенціалу, його об'єктивної складової, та разом з природно-ресурсним потенціалом і засобами виробництва (засобами і предметами праці) сільськогосподарського підприємства може забезпечити певний обсяг виробленої продукції та наданих послуг.

Враховуючи особливості використання ресурсного потенціалу в сільському господарстві (сезонність, залежність від природних факторів, переміщення засобів праці у виробничому процесі, вимог біологічного потенціалу тощо) в роботі запропоновано модель організаційно-економічного механізму його розвитку, що базується на: виявленні і оцінці складових елементів ресурсного потенціалу; аналізі і оцінці показників прибутку, рентабельності та інноваційного розвитку підприємства; визначенні рейтингової оцінки ресурсів; розрахунку кількісного і якісного співвідношення складових ресурсного потенціалу; розрахунку сукупного обсягу ресурсного потенціалу підприємства, як інтегрального показника; безпосереднє управління, координація і кооперація, ринкове стимулювання і регулювання процесів його функціонування.

Для економічної оцінки ефективності використання сільськогосподарськими підприємствами потенціалу виробничих ресурсів за їх

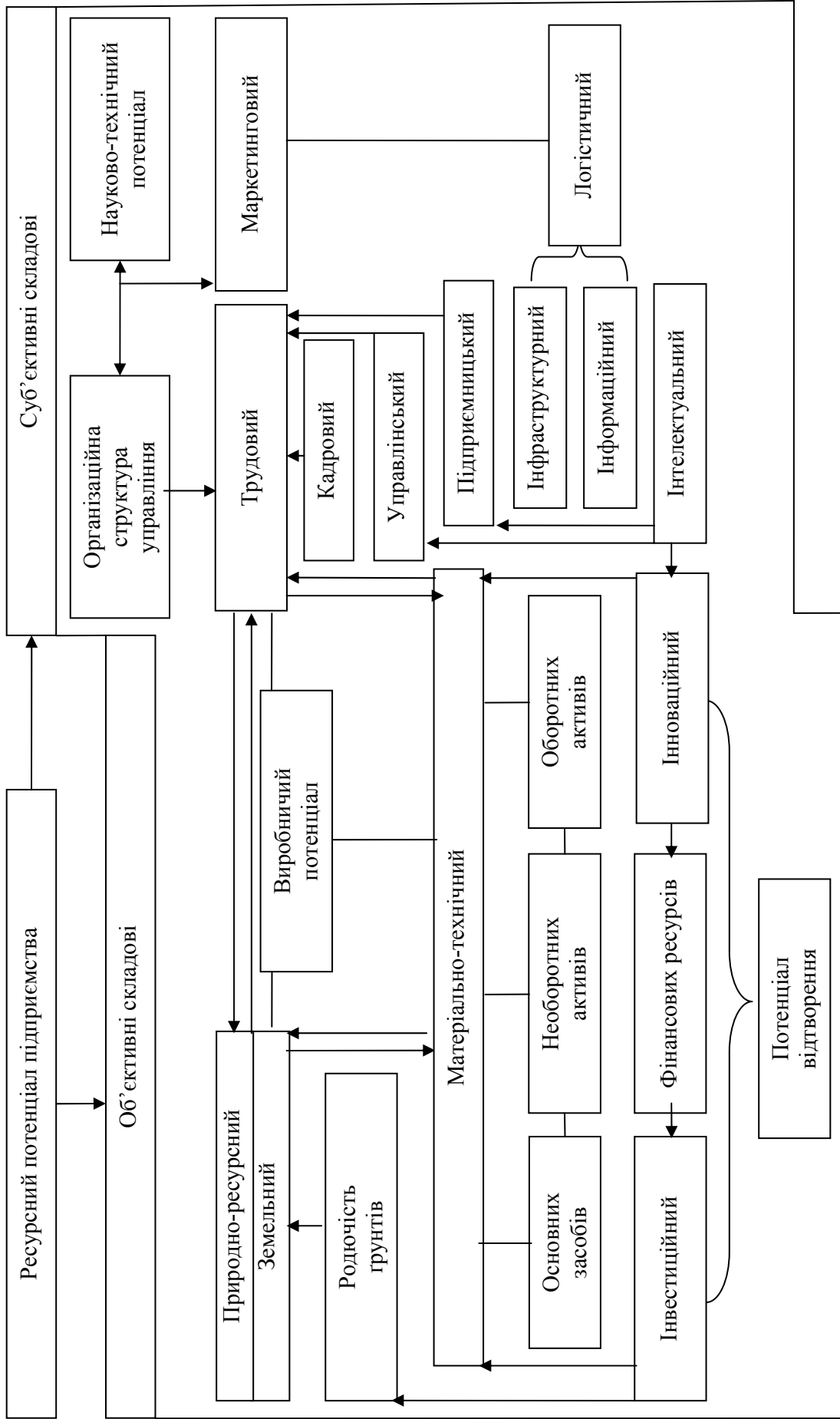

Рис. 1. Складові ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства
Джерело: авторська розробка

видами запропоновано систему узагальнюючих, допоміжних (часткових), побічних, прямих, натуральних і вартісних показників.

Розглянуто методи оцінки ресурсного потенціалу та встановлення його нормативної величини, що дозволило виявити об'єктивний вплив сукупного потенціалу на результативний показник.

У другому розділі – **«Стан виробничого ресурсозабезпечення, рівень і ефективність його використання в сільськогосподарських підприємствах»** – здійснено моніторинг забезпеченості сільськогосподарських підприємств земельними, трудовими ресурсами, засобами і предметами праці, та визначено економічно оцінку їх потенціалу, рівень і ефективність по-елементного і сукупного використання.

Встановлено, що землезабезпеченість сільськогосподарських підприємств (не використовуючи фермерські) в динаміці зросла і в 2015 р. досягла 3631 га сільськогосподарських угідь та 3490 га ріллі. Розмір землезабезпеченості фермерських господарств, частка яких в загальній кількості підприємств досягла 74 % за 2005 – 2015 рр. збільшився з 99,7 га до 119,5 га сільгосподарських угідь.

Фондозабезпеченість сільськогосподарських підприємств у період 2011 – 2015 зросла в 1,46 рази, а фондоозброєність за темпами приросту прямопропорційна фондозабезпеченості. Водночас, спостерігається зниження енергозабезпечення, а енергоозброєність за аналізований період знаходиться на одному рівні. Зменшення енергетичних потужностей пов'язано з малими розмірами фермерських господарств і закупівлі силових машин не перевищують вартості зняття з балансу застарілої техніки.

Спостерігається щорічне підвищення матеріаломісткості виробництва сільськогосподарських підприємств області, а частка виробничих запасів в загальній кількості запасів має розбіжні показники від 3,4 до 78,7 %.

Трудоресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств покривається за рахунок економічно активного сільського населення, зайнятість якого за 2005–2015 рр. має виражену тенденцію до зниження. Низька якість життя сільського населення формує відтік трудових ресурсів в міста за рахунок неможливості працевлаштування. Сальдо міграції має від'ємне значення. Використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств характеризується темпами росту технічних культур до 33 % в структурі посівів і зменшенням зернових та зернобобових, особливо кормових культур. Зменшення в структурі групи кормових в тому числі багаторічних трав обумовлене тим що щільність великої рогатої худоби на 100 га сільгоспугідь в 2015 р. склала 19,3 гол. проти 25,6 гол. у 2005 р. тобто зменшилась на 24,6 %.

Інтенсифікація стала головним фактором зростання виробництва зерна і зернобобових та цукрових буряків. Вирощування соняшнику зросло як за рахунок розширення площ посіву, так і врожайності.

В цілому вартісні показники землевіддачі підвищуються, зокрема, одержано на 100 га сільгоспугідь валової продукції 811,4 тис. грн у 2015 р. в порівнянні з 397,1 тис. грн у 2005 р. Співвідношення валової продукції з нормативною грошовою оцінкою землі в розрахунку на 1 га

сільськогосподарських угідь (землевіддача) засвідчено, що при низькому рівні виходу валової продукції землевіддача має найвищий показник. Зазначена невідповідність обумовлена тим, що згідно методики Кабінету Міністрів України, нормативна грошова оцінка, коригується за відповідними коефіцієнтами щорічно, а валова продукція розрахована в постійних цінах 2010 р., внаслідок чого не витримується співставність цін формування ренти і вартості продукції. Визначена земледоходність показує ефективність використання землі та має тенденцію за 2011–2015 рр. до зростання.

Аналіз фондівіддачі досліджуваних підприємств показав, що її зростання обумовлює зниження матеріаломісткості, як в рослинництві, так і тваринництві, але продуктивність праці і вихід валової продукції на 100 га сільгоспугідь зростає тільки до певної межі зростання фондівіддачі.

Для забезпечення ефективного виробничого процесу сільськогосподарських підприємств необхідно дотримуватись відповідного співвідношення між основними засобами і оборотними активами.

В роботі запропоновано визначити потребу в оборотних активах в прогнозних цінах з врахуванням інфляційних процесів, оскільки їх списання за цінами купівлі минулих років приводить до створення інфляційних понад прибутків і до виплат завищеного податку. Переплата податків знижує використання ресурсів виробництва.

Аналіз коефіцієнта забезпеченості основних засобів оборотними активами показав, що його зростання до певних меж підвищує фондівіддачу. Запропоновано розраховувати коефіцієнт забезпечення засобів предметами праці за виробничою функцією у вигляді полімінальної регресії. Для досліджуваних господарств за 2011–2015 рр. її параметри мають наступний вигляд:

$$Y_x = -0,8754 + 2,3510x - 0,4170x^2, \quad \text{де } R=0,88 \quad (1)$$

Перевірка одержаної функції на екстремум показало, що коефіцієнт забезпечення основних засобів оборотними активами для досліджуваної сукупності господарств складає 1,06.

Оцінка трудових ресурсів за поточними витратами живої праці засвідчила, що ціна «робочої сили» в сільському господарстві Полтавської області найнижча серед інших галузей. Невисокий рівень зарплати працівників сільськогосподарських підприємств має тенденцію до зростання, але темпи росту зарплати не корелюють з темпами росту продуктивності праці і в сільгосппідприємствах регіону за 2011 – 2015 рр. коефіцієнт випередження зарплати спостерігався в трьох із п'яти років. Втім, групування за рівнем ціни «робочої сили» показало, що збільшення середньомісячної номінальної зарплати досліджуваних сільськогосподарських підприємств третьої групи, порівняно з першою у 2,22 рази збільшує продуктивність праці. Вихід валової продукції на 100 га сільгоспугідь – у 1,76 рази, норму прибутку у 8,2 рази, а групування за фондоозброєністю при підвищенні її у 3,2 рази збільшує продуктивність праці в 1,9 рази.

В роботі встановлена залежність ресурсівіддачі валової продукції на одиницю землі (Y_x) від ціни «робочої сили» (x_1), вартості основних засобів в

розмірах щорічної амортизації (x_2), нормативної грошової оцінки землі за її щорічною капіталізацією (x_3) та оборотних активів (x_4).

Рівняння регресії для досліджуваних сільськогосподарських підприємств наступне:

$$Y_x = 7125,494 + 0,086x_1 + 2,795x_2 - 4,998x_3 + 0,243x_4 \quad (2)$$

при $R = 0,843$

Отже, на кожні 1000 грн щорічної індексації грошової оцінки землі ресурсовіддача за вартістю валової продукції на одиницю сільгоспугідь зменшувалась на 4998 грн, а приріст вартості на 1000 грн основних засобів збільшував вартість результативного показника на 2795 грн, оборотних активів – на 243 грн, оцінки трудових ресурсів – на 86 грн. Можна припускати, що за вищими рівнями виробничих ресурсів, таких як знаряддя, предмети і оплата праці є також вищим рівень ресурсовіддачі для досліджуваних сільськогосподарських підприємств.

Визначено індикатори рівня ресурсовіддачі сукупного потенціалу виробничих ресурсів досліджуваних сільськогосподарських підприємств як результат ділення фактичного виходу валової продукції на одиницю площі до її нормативного значення згідно виробничої функції (2). Зазначений індикатор за величиною доцільно охарактеризувати як недостатність ($K < 1.00$) або надлишок ($K > 1.00$) сукупних ресурсів витрачених на отриманий результат.

Групування за даною ознакою дало можливість виявити ефективність інтегрального використання сукупного потенціалу виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств (табл.1).

Таблиця 1

Ефективність використання сукупного потенціалу виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств Полтавської області за 2011–2015 рр.

Показник	Групи за індикатором рівня ресурсовіддачі потенціалу ресурсів виробництва		
	до 0,95	0,951–1,050	1,051 і більше
Кількість спостережень	7	6	7
Середній індикатор використання сукупного виробничого потенціалу ресурсів	0,86	1,00	1,14
В розрахунку на 100 га сільгоспугідь :			
- валова продукція, тис. грн	948,28	954,0	899,17
- прибуток (-збиток), тис. грн	318,19	619,93	248,38
- середньорічна чисельність працюючих, осіб	5,61	6,00	5,54
- вартість основних засобів, тис. грн	677,33	517,48	522,20
Матеріаломісткість, грн	2,39	1,70	1,58
Фондовіддача, грн	1,40	1,84	1,72
Землевіддача, од.	0,36	0,51	0,39
Продуктивність праці, тис. грн	169,07	159,02	162,19
Рівень рентабельності, %	17,61	52,49	22,97

Джерело: власні розрахунки

В досліджуваних сільськогосподарських підприємствах, що належить до другої групи при індикаторі ресурсовіддачі сукупного ресурсного потенціалу одиниця ($K=1,00$) одержано найкращі результати ефективності господарювання за прибутком і рівнем рентабельності. При цьому, найвищими були фондovіддача і землевіддача. Для таких підприємств найбільш ефективним рівнем ресурсозабезпеченості в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь визначено 6,0 осіб середньорічних працівників, 517,5 тис. основних засобів та інтенсивність виробництва валової продукції 954 тис. грн (в постійних цінах 2010 р.).

Розраховані за факторами виробничої функції (2) коефіцієнти еластичності показали, що найбільший вплив на віддачу сукупного ресурсного потенціалу виробництва в досліджуваних сільськогосподарських підприємствах здійснюють: по-перше оборотні активи, коефіцієнт еластичності для даного фактора складає 0,448; по-друге – нормативна грошова оцінка землі – 0,395; по-третє – основні засоби – 0,136. Оплата праці за коефіцієнтом еластичності складає лише 0,0214.

В третьому розділі – **«Основні шляхи підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств»** – запропоновано напрямки техніко-технологічних змін використання земельних ресурсів та збереження родючості ґрунтів, формування і управління кадровим потенціалом, систему мотивації і стимулювання праці та розвитку інноваційно-інвестиційних складових ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Підвищення ефективності використання земельних ресурсів потребує організаційних змін традиційних технологій ведення землеробства на ресурсозберігаючі – як продуцента інновацій та виробничого бізнесу. Реалізація технологій поверхневого обробітку землі та органічного землеробства, які використовують ефективний механізм збереження і підвищення родючості ґрунтів, забезпечують економію паливно-мастильних матеріалів, мінеральних добрив, затрат праці і часу, підвищує рентабельність сільськогосподарського виробництва, зберігає і відновлює родючість ґрунту, зменшує його ерозію. Перспектива переходу сільськогосподарських підприємств Полтавської області на екологічне, а потім, і органічне землеробство, з позицій нарощування у виробничій структурі поголів'я тварин птиці за даними 2015 р., є у 18,9 % суб'єктів господарювання та 8,5 % тих що утримують велику рогату худобу. Останні можуть за 4-5 років збільшити щільність поголів'я великої рогатої худоби до рівня модельного господарства ПП «Агроекологія» Шишацького району.

З метою контролю збереження родючості ґрунтів в сільськогосподарських підприємствах запропоновано постійно здійснювати моніторинг щодо: оцінки використання прийнятих технологій обробки земельних ресурсів, розробки методів регулювання якісного стану ґрунтів, методів прогнозування показників накопичення родючості, оцінки договорів оренди за показниками якості одержаних ґрунтів і відповідальність за зниження їх родючості.

Між технологічною системою виробництва (технологія, засоби і організація виробництва) і людиною існує ланцюг залежностей: при зростанні технічної озброєності робітників – відбуваються зміни в технологічних процесах, підвищується складність й інтелектуальність праці (насичення творчими функціями). Зазначені процеси складають матеріальну основу розвитку працівника і підвищення його ролі у виробництві. Від рівня освіти, культури, професійної майстерності працівників залежить функціонування виробництва сільськогосподарських підприємств. Реалізація функції формування кадрового потенціалу сільськогосподарських підприємств здійснюється на засадах їх взаємодії із суб'єктами ринку праці (державні служби зайнятості, кадрові агентства, вищі навчальні заклади, постачальники інформаційних технологій тощо).

Для сучасних сільськогосподарських підприємств важливо не стільки забезпечення трудовими ресурсами, а скільки створення ефективного управлінського механізму їх раціонального використання. В роботі запропоновано організаційні заходи формування кадрового потенціалу на засадах використання принципів і закономірностей логістики. Кадровий персонал доцільно залучати до дії у загальному логістичному ланцюгу з дотриманням двох важливих умов: орієнтація на ринкову стратегію в цілому, а не на мінімізацію затрат в окремих ланках системи управління та визначення чітких цілей на всіх етапах маркетингової діяльності.

До структурних компонентів управління кадровим потенціалом в логістичному ланцюгу віднесено: замовлення (через аналіз потреб, програму забезпечення кадрами, соціологічні дослідження); надійність забезпечення (через забезпечення кадрового продукту достеменно у визначені терміни, виявлення кваліфікаційного рівня); ступінь згоди на забезпечення (через перепідготовку кадрового складу, систему підготовки і навчання, перспективний план відбору). В роботі запропоновано розширити ланцюг логістичного кадрового потенціалу такими структурними компонентами як: якість і структура забезпечення що формуються відповідністю рівня кваліфікації кадрів замовленню, здійснення кадрового аудиту, та врахування аналізу претензій – невідповідність персоналу потребам замовника (через виявлення причини невідповідності персоналу вимогам замовника і розробку програми підготовки з врахуванням причин невідповідності).

В процесі формування кадрового потенціалу має посилюватись використання ряду ефективних мотиваційних інструментів так, як, персонал розглядається як рушійна сила ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства і потенціал, що визначає успіх його діяльності.

Визначено, що для персоналу сільськогосподарських підприємств необхідно реалізовувати три мотиваційні напрями: участь персоналу в статутному капіталі, або частковій власності; участь в прибутках; участь в управлінні, що допоможе залучити пасивного працівника до єдиної команди, добробут якої частково залежить від доходності підприємства.

В роботі запропоновано використовувати наступні форми мотивації (стимулювання) працівників сільськогосподарських підприємств: заробітна

плата з доплатами і преміями, доходи від участі в прибутках, в акціонерному капіталі; переведення неосновних категорій працівників в міжсезоння на оплату за рахунок держави, як тимчасово непрацюючих, через державні служби зайнятості, або надання внутрішньогосподарських пільг (на харчування, продаж сільськогосподарської продукції персоналу, безоплатний обробіток присадибних ділянок, надання безвідсоткових позик); нематеріальне стимулювання і пільги (гнучкий графік роботи, додаткові відпустки, нагородження почесними званнями, нагородами і страхування); заходи покращення умов праці, стимулювання кваліфікаційного зростання працівників, планування їх кар'єри.

З метою підвищення якості матеріального стимулювання працівників механізованих робіт та спеціалістів середньої і вищої ланки управління, в роботі запропоновано методичний підхід сутність якого полягає у формуванні тарифного фонду оплати праці на базі використання міжрозрядних тарифних коефіцієнтів шестирозрядної тарифної сітки, виходячи з мінімальної місячної ставки оплати праці прийнятої в Україні.

В роботі запропоновано ряд інновацій щодо організації технології точного землеробства, високотехнічного і програмного забезпечення окремих виробничих процесів в рослинництві, моніторингу урожайності культур. Ресурсозбереження в сільськогосподарських підприємствах обумовлено постійним ростом ціни на використовувані матеріальні ресурси при низькому рівні цін на реалізовану сільськогосподарську продукцію. Підвищити темпи інноваційного розвитку можливо за рахунок активізації інвестиційної складової і її фінансування. Проаналізовані підходи залучення фінансових коштів та реального інвестування мають передбачати використання: коштів підприємств, населення, органів місцевого і регіонального самоврядування, інститутів сумісного інвестування, державної підтримки, грантових програм, організації галузевих кластерів.

ВИСНОВКИ

В дисертації узагальнено теоретичні положення та розроблено практичні рекомендації щодо вирішення наукового завдання підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Одержані теоретичні та практичні результати дозволяють сформулювати наступні висновки:

1. За результатами теоретичних узагальнень визначено, що ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств являє собою наявні засоби, запаси і джерела, як складові елементи, сукупність яких може діяти, в певний цикл взаємопов'язаних процесів і проміжок часу, як фактори виробництва та залучатись до створення продукції та послуг, їх реалізації, з метою забезпечення прибутку і ефективності результатів господарювання. Визначено, що виробничий потенціал не тотожний ресурсному. Він поєднує об'єктивну та суб'єктивну складову в структурі ресурсного потенціалу. Остання не споживається і визначається освітніми, інтелектуальними, морально-етичними

якостями персоналу, досвідом, знаннями, суспільною формою прояву та виступає як загальноекономічний, загальногосподарський і соціальний фактор раціонального використання об'єктивних складових.

2. В результаті аналізу стану ресурсозабезпеченості виробництва було з'ясовано, що землезабезпеченість сільськогосподарських підприємств Полтавської області вказує на її зростання (концентрацію) в динаміці. Спостерігаються тенденції зростання фондозабезпеченості, в той час, коли енергозабезпеченість на одиницю землі щорічно зменшується. Працевлаштуваність сільськогосподарського виробництва вказує на її стійке зменшення. Низька якість сільського життя формує відтік трудових ресурсів із села в міста через неможливість працевлаштування. Мало кваліфікована праця самозайнятих в сільських домогосподарствах, непривабливість сільської праці негативно впливає на вмотивованість активного населення, особливо молоді.

3. Рівень використання виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств показав, що їх фондівдача підвищується від достатнього і своєчасного забезпечення основних засобів оборотними активами. Потребу в коштах для матеріальних засобів необхідно розраховувати в прогнозних цінах з врахуванням передбачуваної величини інфляції на виробничі запаси. Коефіцієнт забезпеченості основних засобів оборотними активами для сукупності сільськогосподарських підприємств доцільно встановлювати за результатами виробничої функції. Для досліджуваної сукупності господарств він складає 1,06 і відображає їх спеціалізацію, рівень механізації виробничих процесів, стан пасивної і активної частин балансу, зношеність та облікову вартість основних засобів.

4. В результаті проведення економічної оцінки потенціалу виробничих ресурсів визначено, що на ресурсівдачу досліджуваних сільськогосподарських підприємств при використанні сукупного потенціалу виробничих ресурсів суттєвий вплив здійснювали в порядку ранжування: оборотні активи за середньорічною вартістю, нормативна грошова оцінка землі та вартість основних засобів. Потенціал оцінки трудових ресурсів на результативну ознаку майже не здійснює впливу. Рівень коефіцієнтів еластичності обумовлений залученням оборотних активів у безперервний процес виробництва, а недостатня забезпеченість ними, приводить до різкого скорочення виробництва продукції; земельні ресурси щорічно індексуються, і за вартісною оцінкою зростають швидкими темпами та обумовлюють не прямий, а зворотний зв'язок зі зростанням валової продукції; надлишок робочої сили та низький рівень матеріального стимулювання працівників практично не впливає на зростання валової продукції, а підвищення продуктивності праці відбувається за рахунок інтенсифікації виробництва. При співвідношенні фактичної ресурсівдачі із теоретичною її ознакою за кореляційно-регресійним аналізом -1:1 ($K=1,00$) використання сукупного потенціалу ресурсів виробництва буде найбільш ефективним за одержаними прибутками і рівнем рентабельності для досліджуваних сільськогосподарських підприємств.

5. Запропоновано напрями підвищення ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств шляхом організації

техніко-технологічних змін в землеробстві, що передбачає впровадження системи ґрунтозахисного м'якого обробітку ґрунту, зменшення впливу механічної дії техніки на ґрунт, забезпечення його ерозійної стійкості та скорочення трудових і матеріальних витрат. Впровадження ґрунтозахисних технологій біологічного землеробства в сільськогосподарських підприємствах обумовлено необхідністю визначення раціонального поєднання галузей рослинництва і тваринництва та впровадження структури посівів зі значною питомою вагою кормових культур в тому числі, багаторічних трав, можливостей вирощування поукісних культур-сидератів, що сприятиме збільшенню надходження органіки в ґрунт і покращенню родючості полів.

6. Запропоновано напрями формування кадрового потенціалу середніх і великих сільськогосподарських підприємств спрямовані на засади концепції безперервної освіти, можливостей використання принципів і закономірностей логістики. Для мінімізації протидії деградаційних процесів при використанні кадрового потенціалу в роботі подані пропозиції щодо змін мотиваційних засобів на базис знань і навичок щодо нових методів менеджменту, поглядів на ринок праці, корпоративної культури, морального і матеріального стимулювання праці. Вибір форми мотивації визначається не стільки змістом роботи, скільки принципами управління підприємством, національними традиціями і корпоративною культурою. Водночас потрібно враховувати цілі і завдання стратегії розвитку персоналу та підприємства.

7. Зростання інноваційної складової ресурсного потенціалу виробництва сільськогосподарських підприємств має забезпечуватись в напрямі трансферу нових технологій в землеробство, зокрема нових способів виконання виробничих процесів, оновлення і зміцнення матеріально-технічної бази, використання нових видів матеріальних ресурсів (альтернативне паливо, високоякісне насіння тощо), удосконалення професійної підготовки кадрового потенціалу, його моральної і матеріальної мотивації.

Підвищити темпи інноваційно-інвестиційного розвитку сільськогосподарських підприємств пропонується за рахунок реалізації як реальних так і фінансових інвестицій. Останні потребують створення і функціонування інститутів сумісного інвестування з боку держави, суб'єктів господарювання, населення, органів територіального і місцевого самоврядування. Крім того, залучення коштів доцільно здійснювати за рахунок участі органів місцевого самоврядування при реалізації спільних проектів, отриманні підтримки від держави (відшкодування відсотків, використання інноваційних і енергозберігаючих фондів), участі у конкурсах на отримання грантів, фінансової підтримки від Державних служб зайнятості у створенні додаткових робочих місць та організації галузевих кластерів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад. Виробничий потенціал і управління його безпекою на підприємствах / Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад // Наукові

праці Полтавської державної аграрної академії. Спецвипуск. – Ч. 2. – Полтава: РВВ ПДАА. – 2015. – С. 93-98.

2. Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад. Формування потенціалу та система управління його розвитком у аграрних підприємствах / Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Вип. 1(12). – Полтава: РВВ ПДАА. – 2016. – С. 80-85.

3. Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад. Фондозабезпеченість сільськогосподарських підприємств – матеріальна основа врожаю і продукції / Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Вип. – 2 (13) – Полтава: РВВ ПДАА. – 2016. – С. 180-185.

4. Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад. Формування стратегії управління кадровим потенціалом сільськогосподарських підприємств / Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад // Агросвіт. – 2016. – № 24. – С. 68-72.

5. Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад. Экономическая оценка и эффективность использования ресурсного потенциала сельскохозяйственного производства / П.Н. Макаренко, Р.Х.Х. Ал-Далаіен, В.И. Пилявский // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія. Економіка та менеджмент. – № 5 (72). – 2017. – С. 120-126. (*Особистий внесок здобувача: здійснено групування господарств за ознакою коефіцієнта ресурсовіддачі та розраховано ефективність господарювання підприємств*).

У виданнях іноземних держав:

6. Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад. Теоретические аспекты сущностной характеристики ресурсного потенциала аграрных предприятий / Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад // Nauka i studia. – 3(164) – ekonomiczne nauki, Przemysl, 2017. – С. 25-33.

За результатами доповідей науково-практичних конференцій

7. Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад. Критерії і показники ефективності використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств/ Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад // Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Найновітє постиження на європейската наука - 2017», Volume 4 :Економики. София .«Бял ГРАД-БГ», 2017. – С. 43-47.

8. Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад. Ціна використання ресурсу «робоча сила» в сільськогосподарських підприємствах / Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад // Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Сучасні проблеми формування, розвитку і використання ресурсного потенціалу АПК» (30 березня 2017 р.). – Полтава: ПДАА, 2017. – С. 167 – 170.

9. Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад. Составляющие ресурсного потенциала используемого сельскохозяйственными предприятиями / Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад // Materiały XI Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Perspektywy rozwoju nauki i technologii - 2017». – Ekonomiczne nauki.: Przemysl. Nauka i studia – С. 37 – 41.

10. Ал-Далаіен Рашад Халіф Хаммад. Землеобеспеченность и материальные ресурсы повышения плодородия почв сельскохозяйственных

предприятий / Ал-Далаиен Рашад Халиф Хаммад // Материали за XI Международна научна практична конференция «Постижения на Висшето училище – 2017 г.» – Икономики. София «Бял ГРАНД-БГ» ООД – С. 18 – 22.

11. Ал-Далаиен Рашад Халиф Хаммад. Инновации как фактор развития ресурсозбережения сельскохозяйственных предприятий / Ал-Далаиен Рашад Халиф Хаммад // Materiály pro XI mezinárodní vědeckou praktickou konferenci «Vědecký průmysl evropského kontinentu – 2017» – Ekonomické vědy.: Praha. Publishing House «Education and Science». – С. 52 – 55.

АНОТАЦІЯ

Ал-Далаієн Рашад Халіф Хаммад. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Полтавська державна аграрна академія, МОН України, Полтава, 2017.

Дисертаційна робота присвячена розробці й обґрунтуванню теоретичних і прикладних положень формування і підвищення ефективності використання ресурсів та їх потенціалу сільськогосподарських підприємств.

В роботі розкрито сутнісну характеристику ресурсів, ресурсного потенціалу та виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств. Визначено об'єктивну і суб'єктивну складові та їх взаємозв'язок в системі використання ресурсного потенціалу. Опрацьовано модель організаційно-економічного механізму розвитку ресурсного потенціалу підприємства та здійснено його систематизацію за елементами показників оцінки використання ресурсів.

Визначено рівень забезпечення сільськогосподарських підприємств земельними, трудовими ресурсами, засобами та предметами праці. Здійснено економічну оцінку рівня ефективності їх використання.

Удосконалено підходи до планування потреби в матеріальних ресурсах та встановленню їх співвідношення із основними засобами. Проведено оцінку сукупного потенціалу виробничих ресурсів досліджуваних сільськогосподарських підприємств та визначено рівень впливу окремих ресурсів на показник ресурсовіддачі.

Обґрунтовано необхідність техніко-технологічних змін при використанні земельних ресурсів та збереженні родючості ґрунтів сільськогосподарських підприємств. Запропоновано напрями формування та управління кадровим потенціалом, систему мотивації і стимулювання праці. Розробили пропозиції щодо активізації та фінансування інноваційно-інвестиційної складової ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: ресурси, потенціал, ресурсний потенціал, виробничі ресурси, виробничий потенціал, сукупний потенціал, земельні ресурси, трудові ресурси, ресурсовіддача, кадровий потенціал, мотивація, техніко-технологічні зміни.

АННОТАЦИЯ

Ал-Далаиен Рашад Халиф Хаммад Повышение эффективности использования ресурсного потенциала сельскохозяйственных предприятий.– Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук (доктора философии) по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Полтавская государственная аграрная академия, МОН Украины, Полтава, 2017.

Диссертация посвящена разработке и обоснованию теоретических и практических положений формирования эффективности использования ресурсов и их потенциала в сельскохозяйственных предприятиях.

В теоретическом разделе обобщены сущностные характеристики ресурсов, раскрыт их потенциал на предприятиях. Определены критерии его использования. Сформулировано авторское понятие ресурсного потенциала сельскохозяйственных предприятий. Рассмотрены различные точки зрения на производственный потенциал и предложено его сущностную характеристику для сельскохозяйственных предприятий в авторском варианте. Установлено исходя из взаимодействия объективной и субъективной составляющих в системе использования ресурсного потенциала, что производственный потенциал является частью ресурсного потенциала сельскохозяйственных предприятий. Он участвует в создании продукции, которая является главным результатом производственной деятельности предприятия. Ее реализация также требует определенные ресурсы чтобы обеспечить прибыль как конечную цель предприятия. В составе субъективной составляющей получили дальнейшее развитие сущностные характеристики трудового, маркетингового, интеллектуального, информационного потенциала. Для сельскохозяйственных предприятий дальнейшее развитие получила методология определения объективной составляющей использования ресурсного потенциала. В частности земельных ресурсов и плодородия почв, материально-вещественных, финансовых, инвестиционных, инновационных ресурсов.

Обобщены подходы определения потребностей и структурного соотношения ресурсов через методы портфельного анализа на основе матриц «доля рынка – рост», «перспективы развития бизнеса» а также использования анализа стратегического разрыва.

Предложено для оценки экономической эффективности использования ресурсного потенциала использовать систему показателей, что обусловлено, как различным характером ее измерения так и разными видами производственных ресурсов, которые отличаются по экономической природе и требуют сопоставимости. В работе сгруппированы показатели оценки эффективности использования земельных, трудовых ресурсов и потенциала необоротных и оборотных активов.

Осуществлено мониторинг ресурсообеспечения производства сельскохозяйственных предприятий Полтавской области как по всей их совокупности так и по отдельным организационно-правовым формам хозяйствования (акционерные товарищества больших и средних размеров по землепользованию, сельскохозяйственное предприятие государственной собственности, сельскохозяйственный производственный кооператив).

Выявлены тенденции концентрации размеров землепользования теми хозяйствами, которые способны их интенсивно использовать.

Для недопущения образования инфляционной сверхприбыли и уплаты завышенного налога, сельскохозяйственным предприятиям предложено осуществлять расчет потребности оборотных средств по ценам возмещения (прогнозных) с учетом планируемого индекса инфляции по всей номенклатуре производственных запасов.

Определено, согласно уравнения параболы второго порядка, что в исследуемых сельскохозяйственных предприятиях при коэффициенте обеспеченности основных средств оборотными – 1.06 наблюдается наиболее высокий уровень фондоотдачи.

Построенная производственная функция измерения взаимосвязи ресурсоотдачи (валовая продукция на 100 га сельскохозяйственных угодий) и оценки трудового потенциала (цена рабочей силы), стоимости основных средств по сумме амортизации, нормативной денежной оценки земельных ресурсов по ежегодной капитализации и оборотных активов показала, что наибольшее влияние на результативный показатель по коэффициенту эластичности оказывают оборотные активы и нормативная денежная оценка земли.

Определено, что при индикаторе ресурсоотдачи равному единице в исследуемых сельскохозяйственных предприятиях эффективность использования ресурсов имеет наивысшие показатели по фондоотдаче, землеотдаче и уровню рентабельности.

Исходя из экономической оценки ресурсосбережения, обеспечения плодородия почв и эффективности сельскохозяйственного производства предложены варианты технико-технологических изменений в земледелии сельскохозяйственных предприятий. Разработаны организационные приемы и предоставлены расчеты по накоплению органики в почвах и использования части площадей под культуры-сидераты для сельскохозяйственных предприятий.

Придавая должное значение развитию кадрового потенциала средних и больших организационно-правовых структур сельскохозяйственного производства в работе предложено элементы системы управления кадровым потенциалом с необходимостью учета целей и задач стратегии предприятия, маркетинга в кадровом обеспечении, концепции логистики для формирования структурных компонентов управления его развитием. Обоснованы организационные мероприятия по осуществлению уровня внутренних факторов морального и материального стимулирования работников сельскохозяйственных предприятий: принципы построения, формирования и регулирования, формы активации.

Предложены пути активизации инновационно-инвестиционных составляющих как источников: улучшения использования земли, воспроизводства основных средств и создания новых рабочих мест; привлечения финансовых ресурсов с помощью различных механизмов.

Ключевые слова: ресурсы, потенциал, ресурсный потенциал, производственные ресурсы, производственный потенциал, совокупный потенциал, земельные ресурсы, трудовые ресурсы, ресурсоотдача, кадровый потенциал.

ANNOTATION

Rashad Khalaif Hammad Al-Dala'ien. Increasing the efficiency of using the resource potential of agricultural enterprises. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Dissertation for the degree of a candidate of economic sciences (doctor of philosophy) in specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (by types of economic activity). – Poltava State Agrarian Academy, Ministry of Education and Science of Ukraine, Poltava, 2017.

The dissertation is devoted to the development and substantiation of theoretical and applied provisions for the formation and increase of the efficiency of the use of resources and their potential of agricultural enterprises.

In this work the essential characteristic of resources, their potential and production potential in agricultural enterprises is disclosed. The objective and subjective components and their interrelation in the system of resource potential use are formed. The model of the organizational and economic mechanism of development was worked out and the indicators of resource use assessment were systematized according to the elements of the resource potential of the enterprise.

The level of provision of agricultural enterprises by land, labor and resources of means and objects of labor is determined, and the level and efficiency of their use are economically estimated.

Approaches to planning of material resource needs and their relationship with the main means are improved. The total potential of productive resources of the investigated agricultural enterprises is estimated and the level of influence of individual resources on the resource efficiency indicator is determined.

The necessity of technical and technological changes in the use of land resources and preservation of soil fertility of agricultural enterprises is substantiated. The directions of formation and management of personnel potential, system of motivation and stimulation of labor are offered. The further development of the proposals on activation and financing of the innovative-investment component of the resource potential of agricultural enterprises has been further developed.

Key words: resources, potential, resource potential, production resources, production potential, aggregate potential, land resources, labor resources, resource efficiency, personnel potential.

Підписано до друку 29.10.2017 р. Замовлення № 126. Папір офсетний.
Друк різнографія. Формат 60х90/16. Ум. друк. арк. 1,3.
Гарнітура Times New Roman Суг. Тираж 100.

Редакційно-видавничий відділ Полтавської державної аграрної академії.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №2174 від 26.04.2005 р.
Адреса: 36003, м. Полтава, вул. Г. Сковороди, 1/3.

